

«Тэлээрис»

**Оскуола иннинээби
саастаах оболору
ункуу кэрэ алыбар уһууу**

Кириитэ

Үңкүү улахан иитэр суолталаах, о5о уопсай култуурата,
билиитэ-көрүүтэ үрдүүр, көнөтүк тутта-хапта сылдьар.
О5олор үңкүүлүүллэригэр аңардас хамсанылары эрэ
үөрэтэр буолбатахтар, маны таһынан кинилэр ханнык
эмэ уус-уран уобараһы арыйаллар,
тулалыыр эйгэни өйдөөн көрө үөрэнэллэр.

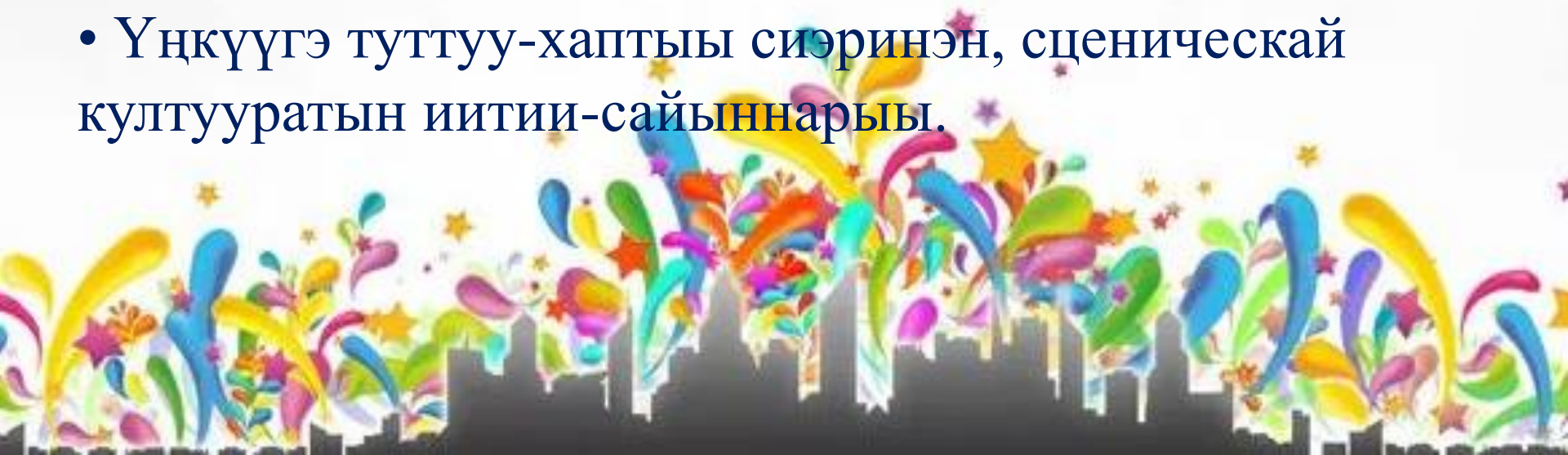
Үңкүү толорооччу да, көрөөччү да уйул5атын хамсатан
иэйиитин уһугуннарар дьайыыны оңорорунан сиэр-майгы
да өттүнэн ийтиигэ киэңник туттуохха сөп.

Сыала: Үңкүү искусствотыгар оскуола иннинээ5и саастаах о5олору уһуйуу.

Сүрүн соруктар:

- О5о ис дууһатыттан умсугуйан туран үңкүүлүүрүн, хамсанарын-имсэнэрин ситиһии.
- О5ону эт-хаан өттүнэн эрчийии, доруобуйатын тупсарыы.
- Музыка бэлиэ уратытын арааран, онно сөп түбэһиннэрэн хамсанарга үөрэтии.
- Үңкүүгэ туттуу-хаптыы сиэринэн, сценической култууратын иитии-сайыннарыы.

Үңкүүнү суруйууга туттуллар бәлиәләр

 - кыыс сүрүн балаһманһыата

 - уол сүрүн балаһманһыата

 - кыыс уол утарыта тураллар

 - кыыс уол көхсүләринән тураллар

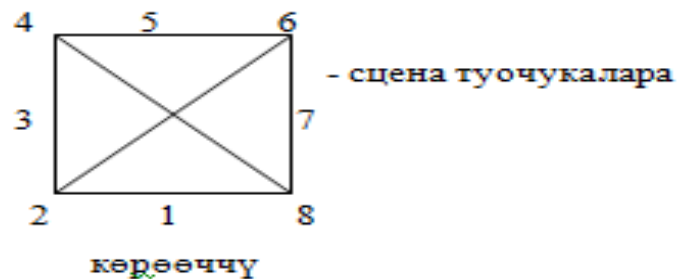
 - иннигәр барыы

 - кәннигәр барыы

 - хаңас дизки барыы

 - уңа дизки барыы

 - бәйәни тула эргийи

Үңкүүгэ ирдэнэр атах балаһыанньата

I-кы балаһыанньа. Тилэхтэр
Сыстыһан уллуң устатынан тизэрэ
үктүүлэр.

II-с балаһыанньа. Тилэхтэри уллуң
устатынан бэйэ-бэйэлэриттэн тэйитэн
тиэрэ үктүүлэр.

III-с балаһыанһа. Хаңас атаһ уллу-
нун ортотугар уңа атаһ тилэбин сы-
һыары тутуу. Уңа атаһ арыт инники ту-
рар эмиэ буолуон сөп.

VI-с балаһыанһа. Улууһахтар сысты-
һаллар.

Илии балаһыанһыата

Бэлэмнэнии балаһыанһыа. Илиилэри то-
оло бунаң, бэгэччигинэн токутан аллараа
ис түгэбинэн ньолбоччуытыстары үөһэ ха-
йыһыннаран, тарбахтары бэйэ-бэйэлэригэр
тисиһиннэрбэккэ утары тутулар. Тойон
тарбах ортоку тарбахха туһаайылар. Сары-
нары аллараа түһэриллэр. Көнөтүк туттулар.

I-кы балаһыанһыа. Бэлэмнэниигэ
туттунуллубут илиилэри уларыпакка
түөс туһа айыытыгар көтө буллэр.

Ц-с балаһыанһыа. 1-кы балаһыанһыа ба ылыныллыбыт илиилэри уларыппакка ойо 5 ос диэки аһыллар сарын туһаайытынан тарбахтар төбөлөрө көстүбэт гына аллараа диэки тоңолох туһаайытыгар буолуор диэри нэлэтилэр.

Ш-с балаһыанһыа. Бэлэмнэни балаһыанһыа ба ылыллыбыт илиилэри уларыппакка төбө үрдүгэр арыый да тийбэт гына үөһө көтөбүллэр. Ол а ата үңкүүтүт илиилэрин бэйэтэ көрөр кыахтаныахтаах.

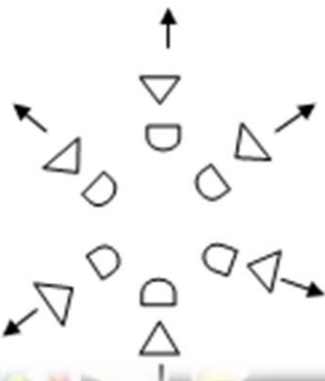
Улахан бөлөх (5 – 6 саас)

Музыкага – «Амсаг эрэ дьэдьэңниттэн», А. Варламова тол.

Кытгар: 6 паара.

Атрибут: 6 ыбайа, 6 дьэдьэн.

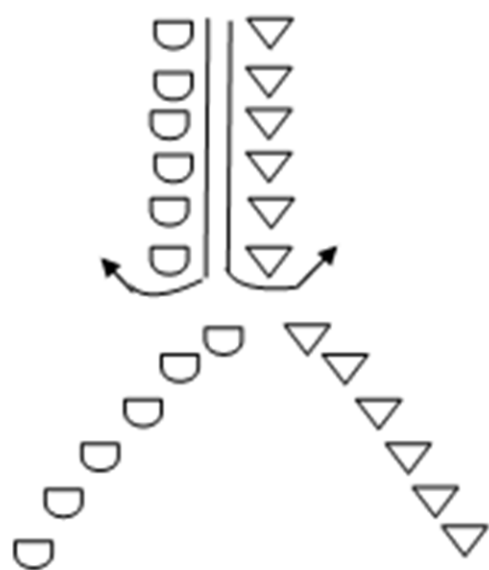
Сыала: Үңкүү хамсаныгытын имигэстик толороллорун таһынан, сирэйдэринэн – харахтарынан оонньоон көрдөрөгө үөрэтии. О5о тупсабайдык хамсанар дьобурун сайыннары. Төрөөбүт - үөскээбит айылбатыгар, үүнээйитигэр ытыктабыллаах сыһыанца иитии.

1. Сцена икки өртүттэн ыбайалаах кыргыттар атах төбөтүгэр сүүрэн тахсаллар. Бэйэ-бэйэлэрин көрсөн үөрэлтэр, эргийэлтэр. Сценаны биир гына сүүрэн дьэдьэн хомуйаллар (манна кыргыттар хайдах сатымыларынан игэбэтииптээхтик оонньоон көрдөрөллөр).

2. Төгүрүккэ кэтэн олороллор, дьэдьэннэрин амсайаллар.

3. Уолаттар сцена уна өддүттэн дьизрэнкэйдээн киирэлтэр, кыргыттар кэннилэригэр тураллар уонна кыргыттары кэннилэринэн соһон таһаараллар.

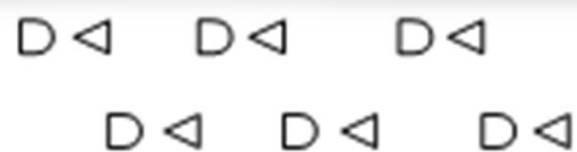

4. Пааралар бэйэ-бэйлэригэр утарыта хайыһаллар, сизтийэн дыэрэнкэйдэн эргийэллэр. Онтон ыабайаларыттан тугуһан уолаттар «чохчоохойдуулар», кыргыттар «галоп» оңорон эргийэллэр.

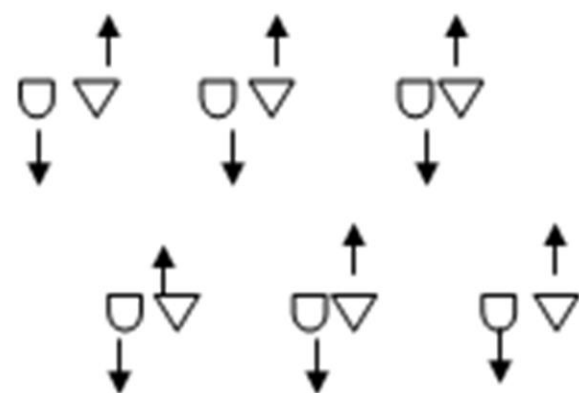
5. Дыэрэнкэйдэн «воротаба» кэлэн тураллар. Кэнники паара пааралар быыстарынан киирэн икки аңы бараллар.

6. Кыргыттар сцена ханас өттүгэр диагоналыы, уолаттаруна өртүгэр диагоналыы кэлэн тураллар. Кыргыттар ыабыйаларын үөһэ-аллараа туталлар. Уолаттар илиитэринэн «сахалыы оһуор» оңороллор.

7. Диагоналтан дыэрэнкэйдэн биэр линияба киирэллэр уонна кэннигэр икки линияба бараллар, «шахматнай» бэрээдэгинэн тураллар.

8. Пааранан утарыга туран «атах тэпсэллэр». Ол кэннитэн ыабайаларын үөһээ тутан атахтарынан өгдөннүүлэр.

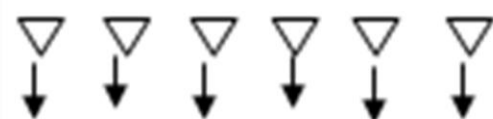

9. Кыргызтар иннигэр атах дөбөтүгэр сүүрэн киирэллэр, ыабалара уна илиилэригэр тута сылдыбаллар. Уолаттар кэннилэринэн сүүрэн тахсаллар.

10. Кыргызтар инники линияба кэлэн ыабайаларын кууһан баран хамсаталлар уонна дьэдьэннэрин көрдөрөллөр. Уолаттар кэнники линияба туран икки атахтарыгар өгдөннүүлэр, илиилэрин кэтэхтэригэр туталлар.

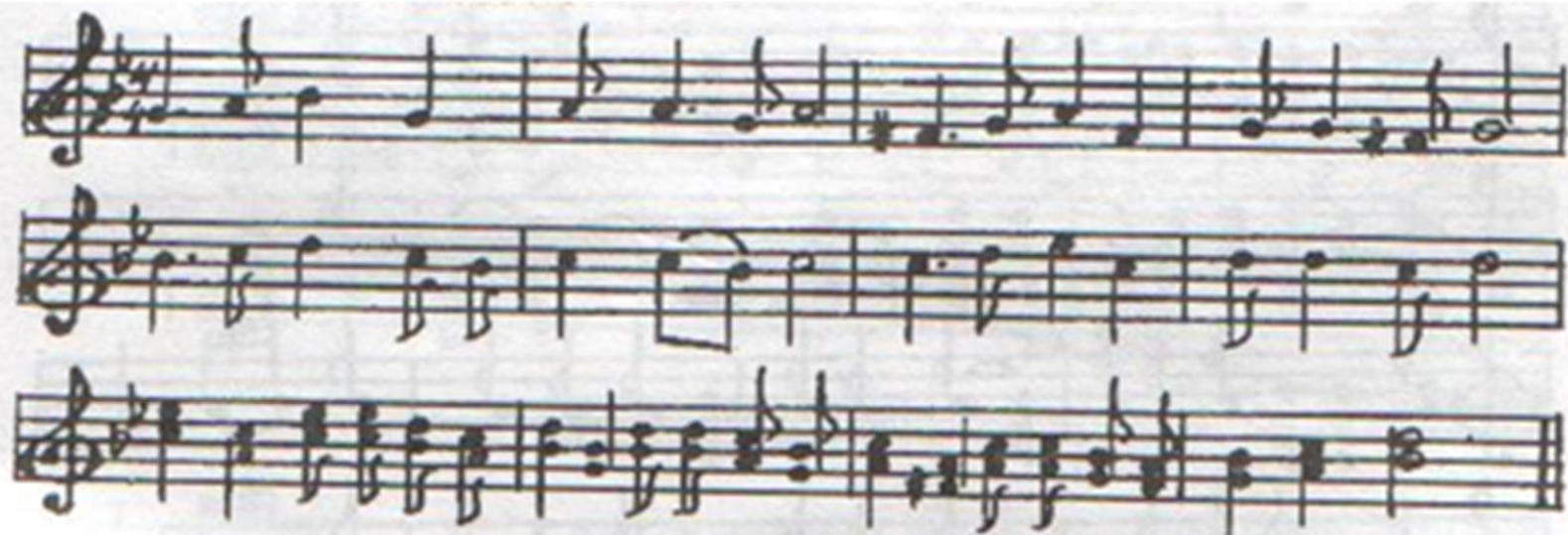

11. Кыргызтар уна дзеки хайынан хаңас тобуктарыгар олорон санныларын хамсаталлар. Бу биризмэбэ уолаттар инники линияба дьизэрэңкэйдээн киирэллэр.

12. Паараларын кытта сизеттиһэн тахсан бараллар.

Дьэдьэнниттэр.

«Дьэдьэнниттэр»

Сыл бүтүүтэ о5о тугу сатыахтаа5а:

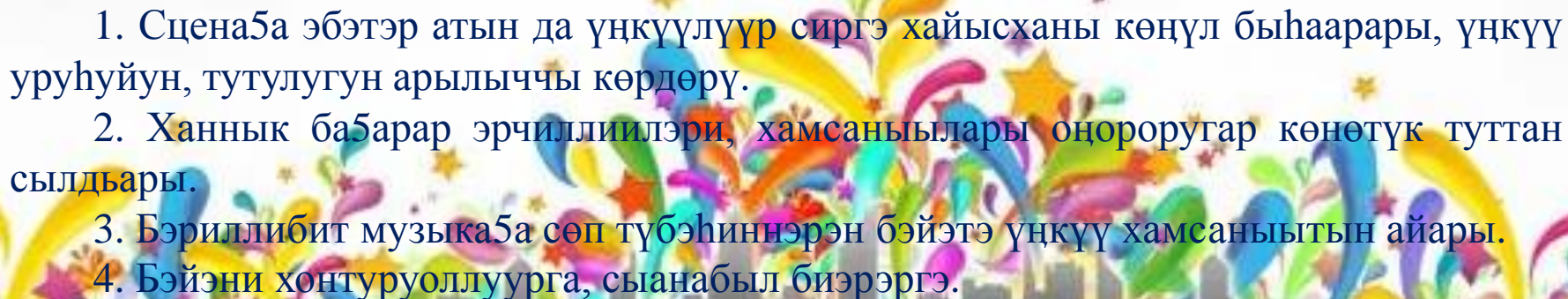
4-5 саастаах о5о:

1. Музыканы аараран истэн, онно сөп түбэһиннэрэн хамсанары.
2. Боростуой хамсаныыны бэйэтэ сатаан оңорору.
3. Кыыллар, көтөрдөр хамсаныыларын дьүһүйэн көрдөрүү.

5-6 саастаах о5о:

1. Үөрэпит үңкүүлэрин сүрүн хамсаныыларын музыка5а сөп түбэһиннэрэн чэпчэкистик, имигэстик толорору.
2. Үңкүү хамсаныыларын имигэстик толороллорун таһынан сирэйдэринэн-харахтарынан оонньоон үңкүү характерын, уратытын, ис хоһоонун көрөөччүгэ тиэрдэри.
3. Атрибуту сатаан туһанан хамсанары.
4. Саха норуотун үйэлэргэ муспут баай, дириң ис хоһоонноох үңкүүтүн таһынан араас омук үңкүтүн.

6-7 саастаах о5о:

1. Сцена5а эбэтэр атын да үңкүүлүүр сиргэ хайысханы көңүл быһаарары, үңкүү уруһуйун, тутулугун арылыччы көрдөрү.
  2. Ханник ба5арар эрчиллиилэри, хамсаныылары оңороругар көнөтүк туттан сылдьары.
  3. Бэриллибит музыка5а сөп түбэһиннэрэн бэйэтэ үңкүү хамсаныытын айары.
  4. Бэйэни хонтуруоллуурга, сыанабыл биэрэргэ.
-

**Бол5омто5ут
иһин
баһыыбаларын!**